

novel in the short stories of Oles Gonchar "Tronka". The aspects of functioning of concept are investigated in text of short story and novel on the whole. The changes of social realism development of theme of childhood are noticed in Ukrainian soviet literature comparatively with prose of beginning of XX of century. Originality of the world and character of child is subject the detailed analysis in the marked short story.

Keywords: concept, child, cognitive literary criticism.

УДК 811.161.2'373.2

Драган Ю. М.

СТИЛІСТИЧНІ ФУНКЦІЇ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ В ІСТОРИЧНІЙ ПРОЗІ А. КАЩЕНКА

Стаття присвячена дослідженню стилістичних функцій фразеологізмів у творчості А. Кащенко та з'ясуванню їх місця і ролі у формуванні індивідуально-авторського стилю письменника.

Ключові слова: фразеологічні одиниці, фразеологічні вирази, фразеологічні звороти, стилістичні функції.

Розвиненість певної мови, її гнучкість, образність і експресивність характеризуються багатством не тільки її словникового складу, а й фразеології, що складається з різноманітних видів стійких сполучень слів. Українська мова, як відомо, відзначається багатством і яскравістю фразеологічних зворотів, що надають їй оригінального національного характеру.

Українська мова має дуже багату фразеологію, яка складалася протягом віків і виявляє велику стійкість. Фразеологізми здавна вважаються однією зі специфічних рис мови. Містячи у собі велику силу експресії й емоційної наснаги, такі мовні одиниці є яскравим виявленням зображальних і естетичних якостей мови.

У сучасній українській літературній мові певною колоритністю відзначаються ті експресивні явища, які постають на ґрунті її фразеологічних норм. Використовуючи фразеологізми з художньою метою, письменники можуть вдаватися до їх семантико-стилістичного оновлення, не тільки створюючи нові зв'язки й контексти, а й (при відносній стабільності змісту) модифікуючи, видозмінюючи форму традиційного звороту мови. Потенційні можливості фразеологізмів, як і слів, виявляються у контексті. „Для того, щоб повернути свіжість і неповторність фразеологізмові, який втратив їх внаслідок неодноразового використання, письменник створює йому особливі контекстуальні умови, в яких його значення може виявлятися по-різному, розвиваючи додаткові відтінки, аж до виникнення полісемії” [1, с. 62].

Місце фразеологічних одиниць (ФО) у системі образності та експресивності

на матеріалі мови окремих письменників, певних літературних жанрів і стилів з'ясовували у своїх наукових працях українські мовознавці: І.К. Білодід, М. Жовтобрюх, А.Г. Авксентьев, П.П. Плющ, В.Д. Ужченко, В.А. Папіш, С.Н. Денисенко, О. Баранов, Д. Добровольський, Є. Бартмінський, С. Небжеговська, О. Забуранна, О. Левченко та ін. Однак продовжують залишатись актуальними проблеми, що стосуються специфіки фразеології як лінгвістичної дисципліни, семантики і форми фразеологізмів, джерела їх виникнення, стилістичних функцій ФО, системні зв'язки у фразеологічній сфері, еволюційні процеси у фразеологічному фонді тощо.

Мета статті – дослідити стилістичні функції фразеологізмів у творчості А. Кащенка та з'ясувати їх місце і роль у формуванні індивідуально-авторського стилю письменника.

Справжню історію народу важко створити, якщо не знаєш його історії мови. У мові, зокрема, в її фразеології, знайшли відбиття і події різних суспільних епох. У народному мовленні ще й тепер побутують ті чи інші фразеологічні вирази, що відбивають події давнього минулого.

Фразеологічні звороти є органічним компонентом мовної розповіді письменника. За їх допомогою автор не тільки висловлює свої думки, але й свої почуття, своє ставлення до тих чи інших подій, дійових осіб.

Мова художньої літератури з лінгвістичного погляду становить органічну єдність широкого спектру взаємодіючих виражальних засобів, серед яких помітне місце належить фразеологічним одиницям. Постійною ознакою переважної більшості фразеологізмів художньої історичної прози є художня образність, експресивність, метафоричність, емоційне забарвлення. Фразеологічні звороти надають мові виразності, динамічної тональності, національної самобутності. Вони відбивають народну мудрість, досвід, моральні й естетичні погляди, образно відтворюють різні сторони життя людства: суспільну дійсність і складне духовне життя.

Аналізуючи експресивні явища української літературної мови, слід мати на увазі, що фразеологічними одиницями є „прийняті суспільством на певному етапі його історичного розвитку й усвідомлювані ним як правильні та зразкові, придатні для комунікації вислови, які характеризуються структурною та функціональною усталеністю, традиційністю, кодифікованістю (тобто фіксованістю у словниках), а також узгодженістю компонентів з лексичними, фонетичними, словотвірними та граматичними нормами літературної мови” [3, с. 22]. Стилiстично задане відхилення від фразеологічної норми – один із засобів художнього мовлення. Для позначення цього типу стилістичної актуалізації фразеологізмів найчастіше використовують термін „трансформація”. Суть цього стилістичного засобу полягає в цілеспрямованому оновленні семантики, модифікації структури традиційних ФО. Внаслідок трансформації „значною мірою руйнується структурно-семантична монолітність тої чи іншої одиниці і створюється якісно новий її варіант” [4, с. 20].

Трансформації фразеологізмів впливають з прагнення письменника поєднати, злити воєдино з контекстом загальновідомий вираз, уточнити чи

деталізувати значення фразеологічної одиниці у зв'язку з конкретною ситуацією художнього твору.

Використання мовних засобів підпорядковане розкриттю ідейних та естетичних настанов митця. Мовна картина світу художника слова є вербальним відображенням світовідчуття письменника, його ціннісних орієнтирів. Поряд із проблемами дослідження композиції, прийомів метафоризації художніх творів висвітлення проблеми функціонування фразеологічних одиниць теж наближає дослідника до розуміння індивідуального стилю письменника.

Саме через призму авторського художньо-образного світобачення виступають фразеологізми в художніх текстах. Вони є органічним елементом у мові творів. Стійкі звороти – активний образотворчий чинник авторської оповіді. Через них письменник передає ставлення до зображуваних подій, акцентує смислову та стильову позиції мовних засобів. За допомогою фразеологізмів краще розкриваються читачеві внутрішній світ, настрої, світогляд персонажів тощо.

Стилістичне використання фразеологізмів письменниками – творчий процес. Фразеологізми в художніх текстах – одне з невичерпних джерел посилення експресивності, поглиблення логізації викладу, тому вони набувають особливої естетичної значущості.

Під стилістично забарвленими фразеологізмами В.Д. Ужченко розуміє, по-перше, стильову приналежність фразеологізму, закріплення за певними сферами мовленнєвого спілкування; по-друге, стилістично забарвленими називаються і фразеологічні одиниці, що перебувають за межами літературної мови, наприклад, просторічні. Стилістичне забарвлення фразеологізму найтісніше пов'язано з експресивністю, емоційністю й оцінністю. Крім того, автор зазначає, що фразеологізми виконують найрізноманітніші стилістичні функції: „Стилістична функція фразеологічних одиниць постає однією з основних кваліфікаційних ознак фразеологічних одиниць” [5, с. 96].

Експресивна функція фразеологізмів мови творів А. Кащенко значною мірою зумовлена інтенсифікацією певної ознаки, наприклад: *наскрізь бачити* [2, с. 170]; *забирати голими руками* [2, с. 170]; *не чуючи під собою землю* [2, с. 58] та ін. У всіх виразах відчутне явне перебільшення, нереальність дії. Це й створює експресивність ідіом, які, будучи введені до тексту, відповідно „заряджають” його: „– *Добре, друже мій, справив ти справи. Тепер уже заберемо ляхів голими руками*” [2, с. 170]; „*Прися бігла, обминаючи вози й ватаги жовнірів, не чуючи під собою землі*” [2, с. 58].

Експресивність ФО спричинюється ще й будовою зворотів. Наприклад, деякі з них починаються сполучником *хоч*: *хоч одним оком глянути* – „бажання побачити”: „*Старого козака й самого давно манило до Січі – глянути на неї хоч одним оком хотілося...*” [2, с. 474]; *хоч око виколи* [2, с. 312] – „дуже темно”: „*Упала на землю ніч і припинила те велике бойовище. Надворі хоч око виколи, за десять кроків нічого не видно*” [2, с. 312]; *хоч на край світу* – „дуже далеко” [2, с. 121].

Оцінна функція властива багатьом висловам у творах письменника. Вона не стільки називає предмет (особу), скільки оцінює, характеризує його: **тяжка година** [2, с. 409]; **над усіх козаків козак** [2, с. 32] та ін. Наприклад: „– **Ти над усіх козаків козак** - будеш нам за отамана!” [3, с. 32] – означає „не просто козак, а кращий за інших”; „**Не до сну було завязтому козакові, коли Військо Запорозьке доручило йому під тяжку годину свою долю**” [2, с. 409] – означає „час горя, нещастя”.

Особливо продуктивні фразеологізми на означення осіб з негативними рисами їх дій: **по кістках дійти** [2, с. 112]; **пити кров** [2, с. 286] та ін.: „**Ви, татари, одвіку тільки пили нашу кров...**” [2, с. 286] – тобто „знущалися, завдавали горя, нещастя”; „– **Тепер же, взявши силу, ти про поспільство вже й забув? По чіх кістках дійшов ти до Зборова?**” [2, с. 112] – означає „дістався за чийсь рахунок”.

Функція посилення висловлюваного помітна тоді, коли автор ставить поряд два синонімічних фразеологізми: „**Через тиждень після того у церкві Братського монастиря Чорнота з Галиною стали на рушники і взяли шлюб**” [2, с. 256]; „**Прісі забило дух і похололо у серці**” [2, с. 91].

Особливо ж часто А. Кащенко ставить ідіому вслід за синонімічним словом, оскільки ідіома багатша від слова – і семантично, і стилістично. І як наслідок – більш виразний художній малюнок: „**Жид зник, немов крізь землю провалився**” [2, с. 220]; „**Вона бігла непомітно, мов та чорна кішка у темряві ночі, викручуючись поміж кіньми, шатрами й огнищами**” [2, с. 321]; „**перекажіть йому, що я не буду жити без Астари і накладу на себе руки**” [2, с. 358]. Письменник віддає перевагу висхідній градації, коли кожна наступна мовна одиниця і багатша за смисловим обсягом і експресивно виразніша. Так, у першому реченні нейтральне **зник** – „пропав, щезнув” і розмовне „**немов крізь землю провалився**” – „зник безслідно” – нерівноцінні, що й підкреслює А. Кащенко.

Нисхідна градація, коли спочатку стоїть ФО, а потім слово зустрічається рідко. Наприклад: „... **цей же останній навпрямки сказав Богунові, що про Михнюківну нема чого й клопотатись, бо її долі можуть позаздрити всі жінки на світі й що її ні за які гроші викупити неможливо**” [2, с. 288]; „**Господь вам допоможе і виведе на тихі води, на ясні зорі, на рідну Україну**” [2, с. 588].

Зустрічається у творах А. Кащенка і прийом „диференціації: уточнення, деталізації”. Наприклад, вираз „**пустити сльозу**” означає „плакати”, „**вмиватись сльозами**” – „невтішно, гірко плакати”: „**Хоч в коморі було далеко ліпше, ніж: у льосі, Пріся пустила сльозу, а дачі її ще гірше взяв одчай з того, що вона мусить сидіти, коли нічого не знає про Микиту та батька, і вмиватись сльозами**” [2, с. 41].

Одночасне вживання фразеологічних синонімів (як тавтологічний повтор, як паралелізм конструкцій) стирає відмінності між фразеологізмами, виділяє загальне значення, виражене опорним словом-синонімом, відсутність якого компенсується контекстом. Наприклад: „**Вона засоромилась і, почувавши на собі пильний погляд козака, мов не своїми ногами увійшла у**

річку, *мов не своїми руками набрала у відра води...*" [2, с. 9]. Ці вирази означають, що дівчина від соромливості почувала себе незручно, тому й у річку ввійшла й воду набрала невпевнено.

А. Кащенко майстерно використовує ланцюговий зв'язок для розвитку думки, її руху. Часто в одному контексті він уживає декілька ФО певної семантики. Це пояснюється функцією диференціації, яка зумовлена потребою виразити найтонші відтінки поняття: взаємного або перехресного уточнення, наростання ознаки, розвиток дії тощо. Наприклад: „*Сльози заступили світ обом старим запорожцям, і хоч довго вони ті гіркі слези ковтали, намагаючись схватись з ними від людей, а врешті вони таки покапотіли пекучою росою на їхню одежу*" [2, с. 404].

Функція мовної характеристики персонажа полягає в тому, що саме дійова особа вживанням зворотів певного семантико-стилістичного плану сигналізує про свій характер, суспільне становище, вік, професійну і соціальну належність тощо. Фразеологізми індивідуалізують мовлення того чи іншого персонажа. У повісті „Зруйноване гніздо” головними персонажами є Петро Рогоза – запорожець і Галя Баланівна, у мовних партіях яких широко використовуються перлини народної мудрості. Так, для мови Петра характерні такі ФО: *подарував безчестя; не подарую знущання; умиється кров'ю* [2, с. 509]; *твоє від тебе не втече; дізнаємося, чому ківш лиха* [2, с. 390]; *ще на губах молоко не обсохло; в гречку стрибаси; кїв схотілося; бісів сину; якого дідька* [2, с. 513]; *але руки сверблять* [2, с. 521]; *вдаримо лихом об землю* [2, с. 522]; *слини розпустив; чмелі гудуть у голові* [2, с. 526]; *бабські брехні* [2, с. 527]; *дітям закаже* [2, с. 539]. За цими висловами – хоробрий, гідний себе козак, хоча дещо з суворим характером, на формування якого вплинули умови важкого героїчного життя та військового побуту, найхарактернішою рисою яких була безшлюбність, строге дотримання усталених звичаїв. У мові Галі – *одвернути од гріха* [2, с. 485]; *взяти шлюб* [2, с. 456]; *не покидайте на поталу* (катам) [2, с. 487]; *оджени* (від себе) *лукавого* [2, с. 492]; *як тільки душа держиться в тілі* [2, с. 498]; *підемо в лиман до русалочок* [2, с. 534] – щира душею, богобоязна, на долю якої випало багато страждань, вірна дружина, готова краще втопитися, ніж зрадити чоловікові.

Фразеологія, особливо розмовна (просторічна), – невичерпне джерело створення гумористичних і сатиричних ефектів. Фразеологічний матеріал гумористичного і сатиричного зображення може відбивати події, сцени, характеристики персонажів, їх мовлення, зовнішність тощо. Мовна палітра творів А. Кащенка такими ФО досить майстерно інкрустована. Наприклад, для сатиричної характеристики жида Лейби, викриття його грошолобства, жадібності до наживи, користолобства письменник добирає влучні вислови: „– *Та що робити! Жид він як жид – за гроші й у пригоді стане, за гроші й батька рідного продасть!*" [2, с. 232].

Прийомів стилістичного використання фразеологізмів багато. Найпоширенішими у мовній практиці письменника є такі два різновиди: 1) прийоми, пов'язані зі зміною компонентного складу ФО; 2) прийоми,

пов'язані із загальним образом ФО.

Перша група включає в себе:

а) розширення компонентного складу ФО. „Коли якесь слово фразеологічного оточення граматично виправдане, конструктивно необхідне, воно просто створює умови вживання звороту й стилістично не значуще” [5, с. 96]. Наприклад: „*Та коли б за моїх часів був такий кошовий отаман і така старшина, як отсе у вас, так ми **нагодували б** їхнім тілом у Дніпрі **раків**, а обрали б таких отаманів, що вміли б стати за козацьку волю й честь!*” [2, с. 457]. Вираз „**раків годувати**” у такій переробці вимагає уточнення (чим?) – їхнім тілом, тобто не самі втопилися б, а втопили б: „у Дніпрі” – компонент, який „прив'язує” весь фразеологізм до певної місцевості. „**Не покидайте нас на поталу катам**” [2, с. 487]. Фразеологізм „**покидати (віддавати) на поталу**” – ставити в умову приниження, зневаги, знущання поповнюється компонентами: заперечною часткою *не* й іменником „*катам*”, що уточнює фразеологізм – „не ставити в умови приниження, зневаги, знущання кататами”;

б) скорочення компонентного складу ФО. У пошуках мовленнєвої експресії автор вдається і до зміни синтаксичної структури фразеологізмів. Найчастіше використовується прийом редукції, який полягає у видаленні деяких слів-компонентів фразеологізму, внаслідок чого фразеологічна одиниця стає компактнішою, лаконічнішою, а отже, і стилістично виразнішою. Здебільшого це усічені ФО. Наприклад: „*Ось зараз я понесу твою голову на гостряку своєї шаблі. – **Не кажи, ляше, гоп...***” [2, с. 412] – (обірване, усічене речення); „*Правду кажуть: **гора з горою...** хе-хе-хе!*” [2, с. 207].

ФО можуть виступати паралельно, але з певними смисловими відтінками: „*Бешкет зчинив, неначе й справді запорожець! **Ще на губах молоко не обсохло, а вже в гречку стрибаси!***” [2, с. 518]; „*Він не розумів цих дівчат - **ще молоко на губах, а вже думают про таке***” [2, с. 426]. За значенням вони однакові. Але короткий варіант, редукована форма (недомовленість, недоговорювання) передбачає добре знання повної, більш уживаної форми, вміння домислювати недоказане, тобто мати добре мовне чуття;

в) заміна компонента фразеологізму іншим словом – це найпоширеніший прийом трансформації. А. Кащенко вдало ним користується у мовній тканині своїх творів. Наприклад, ФО „**припадати до серця**” означає „подобатися”, а фразеологізм „**піднімати руку**” має кілька значень: 1) „замахуватися на кого-небудь, намагатися вдарити, бити кого-небудь”; 2) робити замах на кого-небудь; 3) вступати у боротьбу з ким-небудь або чим-небудь; 4) засуджувати, ганьбити кого-небудь, що-небудь.

Автор трансформує фразеологічні звороти, замінивши в кожному з них один компонент іншим словом. „*Покрутивши її у руці і махнувши кілька разів по повітрю, Ганжа задоволено встромив її у піхву: **шабля припала йому до руки***” [2, с. 165]; „*– Ви, тату, давніше не так ставились до тих, хто **піднімав шаблю на короля!** - сказав він*” [2, с. 16].

Друга група стилістичного використання ФО, поширена у творах А. Кащенко, полягає в тому, що зберігається загальний зміст фразеологізму, однак структурно він не представлений. Передається тільки ідея фразеологізму, його внутрішня форма, окремі вирази. Наприклад: „Щодалі **розмова** за обідом робилася все **гострішою**” [2, с. 263]. ФО „**гостра розмова**” – „розмова гірка, неприємна” не представлений структурно, але ідея виразу передана письменником. У реченні „**На чуже добро очей не поривайте!**” [2, с. 204] автор обіграє відомий фразеологізм „**на чужий коровий очей не поривай**” – „не зазіхай, не розраховуй на чуже”.

Як бачимо, стилістична обробка може бути більш прямолінійнішою й завуальованішою. „Авторські зміни фразеологізмів виправдані не тільки ідейно-тематично, а й стилістично. Мета їх – освіжити образ усталеного виразу, ввести в нього експресію, гумористичний чи сатиричний елемент, каламбурно обіграти його” [5, с. 104].

Переробка традиційних фразеологізмів – типове явище. Трансформація дуже часто радикально змінює їх форми. Структурні зміни того чи іншого фразеологізму залежать від зміни його семантики та стилістичних особливостей.

Переважна більшість фразеологізмів тяжіє до певного стилю. У мові творів А. Кащенко поширені фразеологізми розмовно-побутового стилю: **розпустити язика**: „**На початку весілля справді всі пам'ятали пересторогу гетьмана і поводитися чемно, коли ж підпили, то забули й про те, що з поляками вже сталася згода, і розпустили язика так, що гетьман, почувши їх, порадив молодому скоріше йти з молодого до опочивальні**” [2, с. 257]; **вхопити шилом патоки**: „... **Досить вхопили шилом патоки!**..” [2, с. 172]; **дати чосу**: „...**Ану, хлопці, дамо ляхам чосу**” [2, с. 114]; **драти пельку**: „... **Годі вам пельку драти й галасувати на чорних радах!**..” [2, с. 239] тощо.

Деякі фразеологізми має виразний національний колорит, зумовлений специфікою історичного розвитку українського фразеологічного утворення. Семантика їх ґрунтується на побутових образах, на асоціаціях, навіяних простими життєвими обставинами та реаліями. Наприклад, **піднести гарбуза** [2, с. 10] – „відмовити, не бажати дійти згоди при сватанні”: „**У нього навіть промайнула в голові думка, чи варто й починати про Прісю розмову, бо він боявся, що, як тільки її батьки довідаються, хто він, то, певно, піднесуть йому гарбуза**” [2, с. 10] та ін.

Функційна доцільність використання народної фразеології зумовлена тим, що автор створює відповідний колорит, фразеологізми служать засобом стилізації під усну розповідь, дають мовну характеристику героям.

Виходячи з викладеного вище матеріалу, можемо зробити висновок, що за допомогою використання джерел фразеології письменник А. Кащенко оживив усне народне мовлення, ввів його у сучасну літературу як украй необхідний чинник у створенні національного характеру, відкривши перед читачем багатющі поклади фразеологічних надр української мови.

Отже, фразеологізми у мові творів А. Кащенко виконують такі функції: експресивну, оцінну, функцію посилення висловлюваного, функцію

диференціації, функцію мовної характеристики персонажа. Найпоширеніша функція посилення висловлюваного (висхідна градація).

Автор використовує фразеологізми в цілісній і трансформованій формах. Найпоширеніший спосіб трансформації – заміна компонентного складу фразеологізму іншим словом. Також досить поширеним є прийом стилістичного використання фразеологізмів, пов'язаний зі збереженням загального образу звороту, коли передається тільки ідея, його внутрішня форма.

У багатогранній палітрі історичних творів А. Кащенко фразеологічні одиниці мають різну стилістичну вагу. Переважають у творчості митця стійкі сполуки, насичені виразними експресивно-оцінними значеннями, через що контекст окремого речення, періоду набуває експресивного фону. Мова йде, перш за все, про розмовно-побутові та книжні ФО. Перші дотепно характеризують персонажів творів письменника. Фраземи книжного стилю митець використовує для створення урочистості, піднесеності мовлення.

У художній творчості А. Кащенко індивідуально-авторські варіанти ФО (заміна компонента фразеологізму іншим словом чи словосполученням) розраховані, насамперед, на стилістичний ефект. Модифікація ФО досягається шляхом поширення їх додатковими компонентами, внаслідок чого відбувається їх актуалізація, що пов'язана з якою-небудь конкретною ситуацією.

А. Кащенко, як і його попередники, значно розширив і збагатив фразеологічні можливості української літературної мови не тільки за рахунок живої народної мови, а й власною мовно-художньою практикою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гнатюк І.С. Деякі особливості фразеологізмів у мові сучасної художньої прози / І.С. Гнатюк // Укр. мова і літ. в школі, 1981. - № 9. - С. 62-64.
2. Кащенко А.Ф. Зруйноване гніздо / А.Ф. Кащенко // Зруйноване гніздо. – К.: Дніпро, 1991. – 647 с.
3. Москаленко Н.А. З історії дослідження української фразеології / Н.А. Москаленко // Укр. мова і літ. в школі, 1967. – № 10. – С. 22-26.
4. Удовиченко Г.М. Предмет фразеології та семантичні типи фразеологізмів / Г.М. Удовиченко // Укр. мова і літ. в школі, 1965. – № 2. – С. 20-24.
5. Ужченко В.Д. Стилістичне використання фразеологізмів / В.Д. Ужченко // Стилістичне використання фразеологізмів. – К., 1990. – С. 96. – 115 с.

Драган Ю.М. Стилистические функции фразеологических единиц в исторической прозе А. Кащенко.

Статья посвящена исследованию стилистических функций фразеологизмов в творчестве А. Кащенко и выяснению их места и роли в формировании индивидуально-авторского стиля писателя.

Ключевые слова: фразеологические единицы, фразеологические выражения, фразеологические обороты, стилистические функции.

Dragan Yu. M. Stylistic functions of phraseological units in historical prose A. Kashchenko.

The article is devoted to the study of the stylistic functions of phraseological units in the work of A. Kashchenko and to explaining their place and role in the formation of the author's individual author's style.

Key words: phraseological units, phraseological expressions, phraseological turns, stylistic functions.

УДК 811.161.2'34

Кабеш М.Ю.

РИМА ЯК ОСНОВНИЙ РІЗНОВИД ЗВУКОВОГО ПОВТОРУ В ПОЕТИЧНИХ ТВОРАХ УКРАЇНСЬКИХ МИТЦІВ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ

Стаття присвячена дослідженню актуальній для сучасної лінгвістики проблемі принципів і форм звукової організації тексту. Головна увага у статті зосереджена на описі рими, її видів у ліричних текстах українських поетів першої половини ХХ ст. На основі віршованих творів визначено роль і функції рими в індивідуальному стилі письменників досліджуваного періоду.

Ключові слова: звукопис, повтор, рима, поетичний текст, функції рими.

Звукова виразність поетичного мовлення передусім виявляється у відповідному задумові звучання, гармонії значення та звукової оболонки повідомлюваного, у доречному використанні рим, алітерацій, асонансів та інших засобів звукопису. Без пошуку і розуміння засобів вираження задуму автора в матеріальній формі неможливе повноцінне сприйняття та правильне декодування смислу поетичного тексту.

У мові є невичерпними запаси виражальних засобів, які роблять поетичне мовлення виразним. І це насамперед засоби звукопису. Виразність індивідуального поетичного стилю досягається усіма мовними засобами, від звукових таких, як інтонація, логічний наголос, милозвучність, звукове оформлення тексту, емоційно забарвлені слова, до виразних фігур поетичного синтаксису. Виразність уключає в себе й образність мовлення. Таким чином, поетичний текст має формально-структурні звукові параметри та виражальні, образні засоби, що сприяють семантичній багатомірності поетичного твору.

Переважає більшість дослідників пов'язує риму лише з поетичною мовою, досліджуючи кінцевий її різновид. Всебічне пояснення функцій рими закономірно переходить у компетенцію лінгвістики й актуалізує цю проблему для мовознавчих досліджень. Найбільше увагу приділено опису